

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהוב ציון

נז.

"דהוה כריך ידיה בשיראי
ועבד עבודה"

האם חייב להסיר כפפות בנטילת לולב

כתב רש"י שהשיראים היו חציצה דבעינן 'ולקח הכהן' שיקח בעצמו. ולכאורה תמוה, שאם כן איך נתנו לו אחיו הכהנים לעבוד את העבודה עם כפפות על ידיו, שבאופן זה פוסל הוא את העבודה.

וכתב בערוך לגר (כריתות כח:), דהנה תוס' (בסוכה לז) הקשו למה הוי חציצה, הא לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ותייצו דכל זה אם הוא לוקח על ידי דבר אחר דרך כבוד, הא לאו הכי הוי חציצה.

והשתא מיושב הכל כמין חומר, שהכהנים שראו אותו לובש כפפות של שיראי, חשבו שהוא לובש אותם לנוי ולפאר העבודה, ואז כל שהוא לנאותו אינו חוצץ, ולכן הניחו לו. אולם העזרה צווחה כנגדו, שהרי גלוי וידוע לפני יודע כל מחשבות אשר לפניו נגלו תעלומות לב, שלבש הכפפות דרך זילות שהייתה מאוסה עליו עבודת הקורבנות ולא רצה להתלכלך בדם (וכמו שכתב רש"י בכריתות כח:), ולכן גם הוי חציצה.

והגאון רבי יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס ציין למה שכתב בחידושי אגודה: "אבל דבר החוצץ בין הלולב ובין היד הוי חציצה ולכן מסירין ציצית ותפילין מן היד ונשים טבעותיהן. אכן נראה לי דמשום הכי אין צריך להסירו דדווקא הכא דכריך כולה ידיה".

וכתב על זה הגר"י ענגיל: "וצ"ע מגמ' זבחים (יט.) ותיפוק ליה משום חציצה, ע"ש ברש"י דמוכח דאפילו דבר קטן על האצבע חוצץ בין היד לעבודה. ולענין תפילין יש לומר דכיון דהמצוה כך לא חייצי, שהרי מצות תפילין עיקרה כל היום ואם כן הרי מצווה להיות לבוש

נז:

"כבשים קודמים לעיזים וכו'
מלמד ששניהם שקולין כאחד"

מדוע התורה מקדימה כבשים לעיזים

הנה בכל פרשיות הקרבנות תמיד נאמר כבש ואחר כך עז, ופעם אחת שינתה התורה עז לפני כבש, כדי ללמד ששניהם שקולים. ובספר שושנים לדוד להגאון רבי דוד פרדו על המשניות כתב להקשות, אם באמת שניהם שקולים, מדוע בכל זאת הקפידה התורה לכתוב תמיד את הכבשים לפני העיזים.

ומיישב רבי דוד פרדו, דהנה בגמרא בשבת (עז:), איתא שרבי זירא שאל את רבי יהודה מדוע מדרך טבע העולם העיזים הולכות לפני הכבשים. והשיב לו: כבריינו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא, העיזים שחורות והכבשים לבנים, כבריינו של עולם, קודם היה ערב ואח"כ בוקר. ואילו בקדשים ידוע שהלילה הולך אחר היום, ולכן בקדשים הקפידה התורה לכתוב קודם כבשים ואח"כ עיזים, כדי לסמל שבקדשים הלילה הולך אחר היום, ההיפך מבריינו של עולם.

סב:

"ומה ברוריה דביתהו דר"מ
ברתיה דר"ח בן תרדיון"

היאך למדה ברוריה תורה

ב'הערות' למסכתין הביאו משם הגר"י ש אלישיב: אמרו בגמ' דרבינו הקדוש זכה לדרגה גבוהה כי ראה את רבי מאיר מאחוריו ואילו היה רואה את פניו היה זוכה לדרגה גבוהה יותר בלימוד התורה, ואם כן הרי ברוריה ודאי זכתה הרבה לראות פני בעלה. וגם היא ברתיה דר"ח בן תרדיון שהתמסר ומסר נפש על כבוד

התפילין גם בשעת נטילת לולב, ועל כורחך אינו חוצץ כיון שהמצוה כך. ואולם ציצית דאין המצוה מדינא כלל להחזיקם ביד שפיר יש להם לחוץ. אולם גם בזה יש לומר דמכל מקום כיון דהוא מידי דמצוה, הווה ליה מין במינו כיון דתרוייהו מצוות גינהו ואינו חוצץ. ועיין מה שכתבתי לקמן על הגליון (קטו.) בשם חידושי רמב"ן דמתבאר מדבריו דב' מצוות שונות לא חשיבי מין במינו ע"ש. ואגב אורחין למדנו דמנהג מקום [בעל] האגודה היה להניח תפילין בחול המועד דאי לאו הכי לא משכחת תפילין בהדי לולב. ע"כ.

ומרן רבינו ז"ע בחזון עובדיה סוכות (עמוד תיז) כתב להלכה להסיר הטבעת בעת נטילת הלולב. והוסיף: "ועל כל פנים הלוּבש כפפות בעת נטילת הלולב, כיון שאינו עושה לכבוד הלולב ומיניו, אלא להנאת עצמו, הווה ליה כהוא עובדא (דפסחים נז.) ביששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועבד עבודה, וצווחה עליו העזרה, שהוא מכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים. ופרש"י, וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב 'ולקח הכהן' דבעינן שתהיה לקיחה בעצמו של כהן. וכתבו התוס' (סוכה לז.), דאע"ג דמסקינן (בסוכה שם) דלקיחה ע"י דבר אחר הויא לקיחה, הני מילי דרך כבוד, אבל דרך בזיון לא, כדאיתא להלן (מב.), והשתא נמי שהיה כורך על ידיו שיראים לכבוד עצמו ולהנאתו היה עושה, שלא יתלכלכו ידיו בדם הקרבן, ולכן נקרא מבזה קדשי שמים. ע"ש. ומיהו כתב הריטב"א (סוכה לז.), דאנן לית לן קרא לפסול חציצה גבי לולב, ולא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כגון גבי טבילה דכתיב 'ורחץ במים את כל בשרו', שלא יהא דבר חוצץ, וכן בתפילין נאמר 'והיה לך לאות', לך לאות ולא לאחרים לאות. אלא טעמא משום דלא הוי לקיחה תמוה, הילכך כל שהוא לנאותו בטל לגבי הלולב, וכאילו נוטל אותו ממש, וכן כל שהוא טפל בידו בטל, כאילו ידו נוגעת ממש בלולב. בשם רבינו הגדול (הרמב"ן). ע"כ. וע"ע בהר"ן. ודו"ק".

"מניח ידו על כתף חבירו" (סד):

שימוש בכלי שמלאכתו לאיסור כשיש אפשרות אחרת

במשנתנו אנו לומדים שאת קרבן הפסח תלו על אונקליות של ברזל כדי להפשיט את עורו, ובהיעדר אונקליות, נטלו מקלות והניחום מכתף אל כתף, תלו עליהם את הקרבן והפשיטו את עורו. ורבי אלעזר אומר, כי כשחל ערב פסח בשבת קודש לא השתמשו במקלות אלה, אלא זה הניח ידו על כתפו של זה, תלו את הקרבן על זרועותיהם וכך הפשיטו את עורו.

ובשבת (קכד, א) מבואר שלא השתמשו במקלות משום משום איסור מוקצה, אף על פי שהשימוש הוא בגופם של המקלות, אך מאחר שניתן להפשיט את עור הקרבן ללא המקלות, אין להתיר את טלטולם. ומזה כתב לחדש המשנה ברורה (סי' ש"ח ס"ק י"ב ובשער הצינור י"ג), שכלי שמלאכתו לאיסור אין לטלטל, אלא בהיעדר כל ברירה אחרת. וכבר האריכו האחרונים לדון בחידושו של המשנה ברורה.

ומרן רבינו זי"ע בחזון עובדיה (שבת ח"ג עמוד נ) כתב: "וע"ע בשמירת שבת כהלכתה (פרק כ' סעיף ח', הערה י"ט), שהקשה על מה שהוכיח המשנה ברורה מהא דאמרין בשבת (קכד.) אפשר כרבי אלעזר, דהא אנן לא קי"ל כרבי אלעזר. ומכל מקום אם יש שם כלי שמלאכתו להיתר נראה שעדיף להשתמש בו. ע"ש. ובספר משמרת השבת (עמוד ט"ז) כתב, דמה שחידש המשנה ברורה שהיתר כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, הוא כשאין לו כלי היתר, לא הוזכר בפוסקים הראשונים, ואילו היו סוברים כן לא הוו שתקי מיניה, וגם בספר תוספת שבת מפורש להיתר. לכן יש להקל במקום צורך. ע"ש. וכן כתב הגרא"ח נאה בספר קצות השלחן (סי' קח בדי השלחן ס"ק יד), שכלי היתר וכלי איסור שהותר לצורך גופו, שניהם שוים וכו'. ע"ש. וכן בספר תורת שבת (סימן שח ס"ק כז) פסק, שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו, אף במקום שיכול ליטול תחתיו כלי שמלאכתו להיתר. ע"ש".

הייתה יושבת ודורשת מאחורי וילון: "אותה הרבנית מרת מרים הנ"ל נ"ע תפסה ישיבה כמה ימים ושנים וישיבה באוהל, וילון לפנייה, ואמרה הלכה לפני בחורים מופלגים. כך קבלתי מאבותי בכתב ובע"פ". ולא עת האסף.

סג.

"השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה"

"איך שליח לדבר עבירה"

– האם המעשה קיים

הגאון מהר"י מקרלין בספר קהלת יעקב (דף כו ע"ג) הקשה מכאן על מ"ש התוס' בבבא מציעא (י: סוף ד"ה דאמר), שאם אין שליח לדבר עבירה אין הקידושין חלין, כלומר שגוף המעשה בטל. וקשה, דהא הכא השוחט את הפסח לשם כל בני חבורה, הרי הוא מטעם שליחות, כדיליף בקידושין (מא:): מדכתיב 'ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים', וכי כל קהל ישראל כולם שוחטים, והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו, וכיון שהיה אצל אחד מבני החבורה חמץ בשעת שחיטת הפסח, הו"ל שליח לדבר עבירה, ואע"פ כן הפסח כשר, כמ"ש התוס' בשם התוספתא, ולד' התוס' (ב"מ י:): אמאי אהנו מעשיו, כיון שהיה שליח לדבר עבירה, אלא ודאי משמע שלא נתבטל מעשה השליחות. עכת"ד.

מרן רבינו זי"ע במאור ישראל כאן כתב ליישב, וז"ל: "ולכאורה יש לומר על פי מה שכתב המשנה למלך (פ"ג מהל' גניבה ה"ו), שבכל מקום שהשליחות בסתם, אפילו נעשית בעבירה לא נתבטלה השליחות, ושכן מדויק מלשון הרמב"ם. וכ"כ הקצות החושן (סימן קפ"ב). ע"ש. אם כן הכא נמי מיירי שנעשה שליח בסתם, ולכן אפילו אם היתה שם עבירה, כגון ששחט על החמץ, השליחות קיימת, והפסח כשר. ועיין בשו"ת משפט כהן (סי' ס') שהסתמך למעשה על דברי המשנה למלך הנ"ל. ע"ש. ועיין בספר ישועות מלכו (פ"א מהל' קרבן פסח, דף מ"ז סע"ב), שכתב, שאע"פ ששחיטת הפסח היא מטעם שליחות, מכל מקום אינה אלא למצוה ולא לעכב, כדמוכח בריש זבחים וכו', ולפי זה אין מקום לקושי הגרי"צ הלוי, אב"ד אה"ו, למה השוחט את הפסח על החמץ הפסח כשר, והא בעי שליחות, ואין שליח לדבר עבירה, ולפי האמור לא קשיא מידי, שהרי השליחות אינה מעכבת. וע"ע בנתיבות המשפט (סי' קפב סק"א) שכתב, שדעת רוב הפוסקים אפילו בשליח לדבר עבירה המעשה קיים".

ערך רבנית) ציין לתוספתא כלים בבא מציעא (פ"א ה"ג): "קלוטטרא רבי טרפון מטמא וחכמים מטהרין, וברוריא אומרת שומטה מן הפתח הזה כו', וכשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע אמר יפה אמרה ברוריא", ושם בבבא קמא (פ"ד ה"ט) שנחלקה עם אחיה בנו של ר"ח בן תרדיון ואמר רבי יהודה בן בבא "יפה אמרה בתו מבנו", עיין שם עוד. ובס' עלי תמר (על הירושלמי סוטה פרק ג' הלכה ד') כתב שבדורות האחרונים גם שמענו מנשים כאלו, ראה בשו"ת תשב"ץ ח"ג סימן ע"ח, שאלת מפני מה שיבח רבי אותו תלמיד שאמר מפני מה אין מוסקים בטהרה וכו'. תשובה, יפה שאלת והרבה תירוצים נאמרו בזה, בתוספות אמרו וכו' אבל שמעתי מאבא מארי ז"ל שאמר בשם הרבנית אשת הרב רבי יוסף אבי הרב רבי מתתיהו (טריויש הרב מפריש) כי הטעם ששיבח את האומר וכו', ומסיים, ותירוץ יפה הוא זה. עיין שם מה שהאריך עוד בדוגמאות לנשים חכמניות.

והמהרש"ל (בשו"ת סימן כט) מביא שזקנתו

התורה ועמדה זכותו גם לבתו דמלבד דאשת חבר כחבר זכתה שתהיה גם היא קצת "חבר", דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא דשותא, דאיכא רוח דרומית המכביד על צלילות הדעת ואף על פי כן תניא תלת מאה וכו' מג' מאה רבוותא. דבדאיכא לאדם רב, הרי מתרגל לסגנון ונקל יותר לתפוס הענין, וכאן ביום אחד קיבלה כל שמעתתא מרב אחר.

ובשו"ת מהרי"ל (סימן קצ"ג) נשאל בהא דקי"ל המלמד תורה לבתו אמאי חשיב כמלמדה תפלות (סוטה כא.) והלא הן צריכות לידע כל מצוות לא תעשה ועשה שאין הזמן גרמן, וכדמצינו כמה נשים גדולות בתורה כמו ברוריא הכא. וכתב המהרי"ל (סי' קצ"ט) דע"כ אין להוכיח כן מברוריא, דמכל מקום אין למדה ספר דברי הימים, הא אין בזה הלכות שהנשים מצוות בהן, ולכן צריך לומר דר"ח בן תרדיון אביה סבר כבן עלאי דאית ליה בסוטה (שם) דחייב ללמוד תורה לבתו, או שעשתה זאת מדעתה.

ומרן החיד"א בספרו שם הגדולים (סוף אות ר'